

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Проголошення якості освіти національним пріоритетом обумовлює потребу запровадити цілісну систему моніторингу якості освіти, яка в Україні перебуває в стадії становлення. Саме тому теперішні зміни в освітніх системах різних країн спрямовані головним чином на підвищення освітнього рівня молоді, формування функціонально і професійно підготовлених фахівців, здатних забезпечити економічний розвиток, конкурентність та політичну незалежність держави.

Отже, забезпечення високоякісної освіти на всіх її етапах і рівнях, оцінювання її результативності й управління якістю — одне з основних завдань сьогодення, яке має не лише педагогічний чи суто науковий контекст, але й соціальний, політичний та управлінський аспекти.

Метою нашої роботи було дослідження впливу педагогічної практики на формування педагогічної культури вчителя початкової школи.

Професійно-педагогічна культура — це складний динамічний процес поступового формування професійних знань, професійних умінь і професійно значущих якостей особистості. Саме формування педагогічної культури забезпечує високий рівень якості педагогічної освіти.

Нами теоретико-емпіричним шляхом були виділені чинники, що впливають на формування професійно-педагогічної культури студентів:

- психологічні;
- організаційно-педагогічні;
- соціальні.

На нашу думку, саме педагогічна практика виконує провідну системотвірну роль у формуванні професійно-педагогічної культури студентів, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки з їх практичною діяльністю в освітніх установах.

Керуючись теорією діяльності, ми розглядаємо педагогічну практику як вид педагогічної діяльності студентів, спрямований на розв'язання різноманітних педагогічних задач. Специфікою цієї діяльності є те, що в ній великою мірою (порівняно з навчально-пізнавальною) здійснюється ідентифікація з професійною діяльністю вчителя. Практика проводиться в умовах, адекватних умовам самостійної педагогічної діяльності. Робота студентів у період педагогічної практики характеризується тією ж різноманітністю функцій (навчальною, розвивальною, виховною) і відносин (з учнями, вчителями, студентами), що і робота педагога.

При вивченні навчальних дисциплін відповідно до об'єкта діяльності студентів, у них формуються професійні знання. Навчання у низці випадків моделює майбутню професійну діяльність студентів. Процес формування професійно-педагогічної культури продовжується у вияві гностичних умінь, які, розвиваючись, дозволяють студентам встановлювати внутрішні зв'язки і відношення між фактами, поняттями та іншими об'єктами дійсності. На педагогічній практиці студенти включаються в педагогічну діяльність з великою долею самостійності.

Ретроспективний аналіз організації педагогічної практики в системі підготовки студентів показує, що проблеми, які виникають у зв'язку з проведенням педагогічної практики, досить складні.

"Наука і освіта", № 7-8, 2005

Забезпечення організації педагогічної практики студентів неможливе без обґрунтованого для практичного використання критеріально-оцінного апарату, який дає змогу для кожного суб'єкта визначити рівень сформованості професійно-педагогічної культури залежно від його індивідуальності, можливості контролювати підвищення ефективності роботи в ході заходів, спрямованих на формування професійно-педагогічної культури студентів.

Ми виокремили систему критеріїв формування професійно-педагогічної культури студентів у період проходження ними педагогічної практики: пізнавальні, емоційні, діяльнісні та регулятивні.

Критеріями ефективності формування професійної компетентності студентів є оволодіння знаннями та вміннями, регламентовані вимогами вузівської підготовки:

- системою фундаментальних знань;
- професійними поняттями і термінологією;
- досвідом видатних педагогів минулого і вмінням визначати межі їх застосування в сучасній професійній педагогічній практиці;
- знаннями важливих сучасних теорій і вмінням їх використовувати для аналізу та проектування процесів у власній практиці;
- знаннями основ теорій і основних функцій управління та уміннями їх використовувати у власній професійній діяльності;
- умінням орієнтуватися в основних джерелах інформації;
- умінням теоретично обґрунтовувати власні професійні дії;
- умінням аналізувати і оцінювати, а також коригувати власну професійну діяльність.

Основними методами вивчення рівня сформованості професійно-педагогічної культури студентів були спостереження за їхньою роботою під час уроків, на позаурочних заняттях, виховних заходах, бесіди з ними, інтерв'ю, співставлення самооцінки і експертної оцінки, аналіз звітної документації з педагогічної практики (плани-конспекти уроків, план виховної роботи класного керівника на період педагогічної практики, звіт з науково-дослідної роботи тощо), аналіз рецензій учителів-методистів шкіл, звіти викладачів університету, які керували педпрактикою студентів.

Експертами в оцінці діяльності студентів виступали: учителі-методисти шкіл, адміністрація школи, викладачі-методисти університету.

Експериментальна робота проводилася за спеціально розробленою програмою, яка реалізувала модель формування професійно-педагогічної культури студентів. Програма вибудовувалася з урахуванням виявлених чинників, що впливали на формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів. Робота спрямовувалася на формування професійної мотивації студентів у процесі організації навчально-виховної діяльності.

Наше дослідження дозволяє говорити про студентів з різним рівнем професійно-педагогічної культури. Ми не стверджуємо, що число рівнів обов'язково дорівнює трьом, але якщо спиратися на власний досвід, то можна виокремити саме три групи студентів.

Група 1 (54%) – високий рівень професійно-педагогічної культури – вільно володіє знаннями з предмета, тенденціями розвитку науки, знаннями з психології та педагогіки, методики викладання навчального предмета; систематично підвищує рівень знань з базового предмета, педагогіки, психології, методики викладання; вивчає досвід педагогів; володіє прийомами педагогічного самоаналізу, реєстрації процесу своєї діяльності; володіє вміннями планування діяльності школярів залежно від методу навчання і виховання; вміє визначати цілі, засоби можливі утруднення; враховувати індивідуальні можливості школярів, мотиви учіння; виявляє рівень розвитку учнів; вміє порівнювати свій педагогічний досвід з досвідом педагогів; адекватно оцінює власну педагогічну діяльність; розвинене педагогічне мислення, педагогічна творчість, педагогічна спостережливість, педагогічна рефлексія, методична культура тощо.

Група 2 (32%) – середній рівень професійної компетентності - володіє на доброму рівні знаннями з предмета, педагогіки, психології, тенденціями з методики викладання навчального предмета, але не завжди може користуватися цими знаннями, прагне аналізувати педагогічні ситуації, підвищує рівень знань з методики викладання предмета; володіє варіативними методами викладання, вміє комбінувати раніше описані методи, прийоми, способи навчання для досягнення позитивного результату навчання і виховання, вміє визначати цілі та шляхи їх досягнення; вміє визначати причини утруднень учнів, але не завжди враховує їх при плануванні діяльності школярів; розвинені педагогічна методична культура, педагогічна спостережливість, педагогічна рефлексія.

Група 3 (14%) - низький рівень професійної компетентності – недостатньо володіє знаннями з предмета, психології і педагогіки; підвищення рівня знань стосується питань, що викликають утруднення в практичній педагогічній діяльності; вміє підбирати навчальний матеріал з урахуванням вікових особливостей школярів, але не враховує рівень їх розвитку; володіє вміннями планування уроку, методами навчання; вміє визначати цілі і завдання навчання і виховання; розвинені педагогічна спостережливість, педагогічний такт.

Свою подальшу роботу з розробки моделі формування професійно-педагогічної культури студентів в умовах педагогічної практики ми будували, враховуючи особливості кожної із зазначених груп.

Формування професійних умінь відбувалося вже на етапі оформлення студентами професійних знань в період вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу: вміння вести спостереження, організовувати бесіду, вибудовувати логіку викладу інформації, аналізу наукової та методичної літератури, узагальнення досвіду педагогів тощо. Оволодінню студентами професійними вміннями сприяли пропедевтичний етап педагогічної практики:

- практикум „Занурення в педагогічну науку”, де студенти оволодівали вміннями спостерігати і аналізувати педагогічну дійсність за визначеною програмою під час відвідування освітніх установ міста;

- інструктивно-методичний практикум „Класний керівник – організатор спільної діяльності учнів у позаурочний час”, де студенти оволодівали вміннями планувати, організовувати, аналізувати виховну роботу з учнями різних вікових груп, методики вивчення особистості і колективу, організації творчої діяльності з учнями.

Безпосередня робота в період педагогічної практики в освітніх установах дозволяла студентам перевіряти рівень сформованості професійних умінь, усвідомити рівень засвоєння професійних знань і визначитися в правильності професійного вибору.

Поетапне входження в професійну діяльність в період педагогічної практики дозволило простежити динаміку сформованості професійних знань, професійних умінь і професійно значущих якостей. Результатом навчально-виховної практики (IV курс) повинне було стати оволодіння студентами репродуктивного виду професійної діяльності – робота за алгоритмом (2-й тиждень педагогічної практики) і перехід до 1-го рівня (евристичний рівень) продуктивного виду професійної діяльності. За результатами цієї педагогічної практики студенти всіх груп оволоділи репродуктивним видом діяльності, і 87% студентів IV курсу оволоділи 1-м рівнем продуктивного виду діяльності. Узагальнені дані представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Оволодіння студентами IV курсу професійною діяльністю

Види професійної діяльності	Група 1 (54%)	Група 2 (32%)	Група 3 (14%)
Репродуктивна діяльність	100%	100%	100%
1-й рівень продуктивної діяльності	54%	21%	12%

У ході дослідження нами виявлені педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури студентів у період педагогічної практики:

– зміст діяльності студентів у період педагогічної практики;

– педагогічне керівництво процесом формування професійно-педагогічної культури студентів у період педагогічної практики;

– дослідження динаміки формування професійно-педагогічної культури студентів у період навчання у вузі.

Визначено та перевірено у ході дослідження зміст діяльності студентів у період педагогічної практики на основі поетапного входження в професію при дотриманні наступності цілей, методів, форм організації діяльності і контролю на кожному етапі з наступним ускладненням діяльності.

У бюджеті навчального часу педагогічна, як і будь-яка інша виробнича практика, обіймає приблизно 20-25 % усього навчального часу.

В педагогічному університеті здійснюються такі види практики:

1. ознайомча,
2. культурно-просвітницька,
3. виховна,
4. безпосередньо педагогічна,
5. переддипломна або магістерська – за умови навчання в магістратурі.

Кожен вид практики відповідає курсу навчання.

Від курсу до курсу здійснюється поступове ускладнення діяльності студентів як за об'єктом діяльності, так і за змістом та характером діяльності.

Педагогічна практика за змістом поділяється на 2 етапи:

- пропедевтичний, що включає практикум

”Занурення в педагогічну науку” (II курс) та інструктивно-методичний практикум „Класний керівник – організатор спільної діяльності у позаурочний час учнів” (III курс), він носить характер актуалізації теоретичних знань і проводиться як практикум на II і III курсах навчання у ВНЗ (цей етап педагогічної практики ми співвідносимо з теоретичним етапом формування професійної компетенції студентів);

- активний, що включає навчально-виховну педагогічну практику (IV курс) і стажерську педагогічну практику (V курс) (цей етап педагогічної практики ми співвідносимо з практичним і теоретико-прикладним етапами формування професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів).

Педагогічна практика на старших курсах створює сприятливі умови для подальшого розвитку, закріплення і удосконалення педагогічних умінь, набутих у процесі попереднього теоретичного і практичного навчання у вузі, в період практикуму на молодших курсах.

Така організація процесу педагогічної практики дозволяє керувати формуванням професійних знань і професійних умінь студентів, необхідних у подальшій професійній діяльності в освітніх установах різного типу.

Свою подальшу роботу ми пов’язуємо з розробкою моделі формування професійно-педагогічної культури в умовах педагогічної практики з урахуванням рівня підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ляшенко О.* Якісна освіта – пріоритет інформаційного суспільства.// Моніторинг якості освіти: Світові досягнення та українські перспективи. - К.: К.І.С., 2004.- с. 9-15.

2. *Лукіна Т.* Вітчизняний досвід проведення моніторингових досліджень.//Моніторинг якості освіти: Світові досягнення та українські перспективи. - К.: К.І.С., 2004.- с. 61-76.

Подано до редакції 31.10.05

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрено влияние педагогической практики на формирование педагогической культуры учителя начальной школы.

SUMMARY

The article demonstrates the influence of pedagogical practice on forming pedagogical culture of a primary school teacher.